

ustrezna. *Rock koncert* ali *koncert rock glasbe* ali *koncert glasbe po načinu rock*, kakor lahko razvezujemo. Seveda so okrajšave pogosto značilne za žargon in je treba posluha pri njih uvrščanju v nevtralna besedila. Za *Golf hotel* imamo sijajno Dularjevo primero *Meta teta ob hotelu Lev* ali *Slon*.

Toliko za danes. Mikavna vprašanja silijo k nadaljnjemu premišljevanju. Odgovori bi seveda terjali daljše razpravljanje. Z RTV smo od Berte Golobove dobili tudi gradivo o drugih prizadevanjih za jezik, o tem v naslednji številki.

Breda Pogorelec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Literarno-zgodovinski problemi, gradivo, komentarji

PRISPEVEK MARTINA BENČINE ZA CRONIJEVO KNJIGO O ŽUPANČIČU

Italijanski vseučiliški profesor dr. Arturo Cronia je napisal prvo knjigo o celotnem pesniškem, dramatskem in prevajalskem delu Otona Župančiča. Knjiga je doživela splošno pohvalo, dr. Joža Glonar pa je o nji med drugim zapisal: »Knjiga je ne samo temeljita znanstvena razprava, ampak umetniško delo visokih kvalit. Želeti bi bilo le, da bi lahko prišla v roke vsem Slovencem; samo prevajavec naj ne misli, da bo imel lahek posel s prevodom.« (LZ 1928, 632-4.) Do zdaj se Glonarjeva želja še ni uresničila.

Cronia je prišel nalašč v Ljubljano, da je zbral gradivo in se seznanil s pesnikom in nekaterimi slovenskimi kulturnimi delavci. Vendar je bil v Ljubljani premalo časa, da bi bil mogel preštudirati in zbrati vse, kar je Župančič ustvaril, zato si je poiskal sodelavca, da mu je dopolnil gradivo. Ta sodelavec je bil tržaški rojak Martin Benčina. Kdaj in kako sta se Cronia in Benčina seznanila, ne vemo. Vendar med njima ni šlo za bežno srečanje, ampak za nekako družinsko prijateljstvo, saj je Benčina poznal tudi Cronijevo ženo Carmen, ki je moža povsod spremljala in mu tudi pomagala pri delu (govori hrvaško in razume slovensko).

Benčina je »z izredno prijaznostjo in občudovanja vredno natančnostjo« pošiljal Croniji potrebno gradivo. Ni pa se omejil na gole prepise, ampak je izpovedoval tudi svoje misli o Župančiču, Cankarju in Kosovelu.

Gospa Carmen Cronia mi je izročila iz moževe zapuščine štiri Benčinova pisma in nekaj prilog, ostalo pa se je izgubilo. Objavljam jih brez popravkov (le vejice sem dostavil in opustil narekovaje pri naslovihi) za 100-letnico pesnikovega rojstva.

I.

Ljubljana, 23./9. 26

Dragi g. Cronia!

Končno pridem do tega, da Vam pošljem nekaj Župančiča.

1.) Pesmi, ki so izhajale v Vrtcu, so to Žup. prvenci in sam jih ne ceni veliko. Ker nisem imel časa, da bi primerjal, koliko jih je sprejel kasneje l. 1900 v Pisanice, sem enostavno prepisal vse. Za Žup. razvoj so po mojem mnenju naravnost velikega pomena. Prvi poizkusi, uganke pa do težjih, mladini težko razumljivih pesmi.

Če pomislimo, kako malo ljudi je, ki umejo pisati za mladino, potem šele razumemo Žup. silo že tedaj, ko je komaj šestošolec pisal prvo uganke. (Psevdonim »Beli Kranjec« /:ker je rojen v Belokrajini, pozneje vedno le Smiljan Smiljanič:/.)

Ugankam sem ob strani pripisal vedno tudi rešitev. Prepisal sem doslovno z vsemi interpunkcijami in naglasi ter v Žup. pravoписu.

Če pregledate te pesmi, boste videli, da jih (je) največ izšlo l. 1897. Pozneje vedno manj. Saj je razumljivo, dozorevala je Čaša opojnosti, in ko je človek mlad in zaljubljen, je težko pisati mladinske pesmi!

Sicer pa naj Vam pesmi same govoré!

2.) Pesmi v Angelčku. Velja isto kot zgoraj. V zbirki najdete vse potrebno glede Vrtca in Angelčka, kdaj sta izhajala, kdo je urednik itd.

3.) Naši zapiski, I. letnik, XII. številka nič o Župančiču!

4.) Slovan l. 1911 samo obljuba urednika (Ilešiča) o bodoči študiji o Žup., v resnici je ni bilo!

5.) Prepis Lahkih nog naokrog.

Pesmi same brez ilustracij ne napravijo pravega vtisa. Vendar so lepe in značilne za Župančiča, ne toliko kot začetnika, saj so nastale že v zrelejši dobi, temveč za njegovo razumevanje otroške duše. Knjigo sem Vam pokazal v Ljubljani. Dobi se še v trgovinah za ceno Din 48.—!

6.) Prepis: Paljčki Poljanci ni samostojno delo, temveč prevod v prozi iz nemščine. Župančič ga ne ceni dosti. Za lit. historika pa je vendar vsaj imena vredna, ko nosi Žup. ime. Knjiga je rariteta. Format isti kot Lahkih nog naokrog, samo ilustracije nebeško lepe (nemške!) in je bila knjiga v tem oziru ena najlepših mladinskih. Izvoda ni v vsej Ljubljani niti enega. Iskal sem v Licealki. Odgovor: »Nimamo!« Bil sem osebno pri Župančiču in mu povedal, v kake svrhe jo rabim. Smejal se mi je in dejal: »Saj nima knjiga nikakega pomena ne za mene ne za Vas. L. Schwentner je prišel, prinesel nemški izvod in rekel: ‚Daj, napiši oz. prestavi,‘ in sem napisal, in da je knjiga bolj šla, je dal Schwentner še moje ime poleg. Pa nimam nobenega izvoda. Deca jo je raztrgala.« —

In tako usodo so doživeli P. P. povsod. Starši so kupili knjigo otrokom, ti pa so jo pregledali in raztrgali. Moja radovednost seveda še večja. Končno sem našel knjigo pri nekih prijateljih. Prepis sem napravil. Jezik je lep (dual!), sicer pa res le imena vredna.

6.) Prilagam Velikončno epistolo sinu. Ciciban je dorasel, hodi v gimnazijo, pa kaj bi Vam pravil, ko jo preberete, boste sami videli, da je lepa in vredna hčerka svojega velikega očeta.

7.) Prilagam referat v ekscerptu Al. Resa.

S tem bi bil nekako zaključen del literature o Župančiču. Prihodnjič pošljem ostalo. Samo sedaj ne morem dobiti potrebnih knjig.

Tako bo za Vas nad vse interesantno primerjati Župančičev prevod Divine Comm. (Inferno I. in V.) z originalom, odnosno s prevodom dr. Jož. Debevca. Toda o tem prihodnjič. Upam, da že prve dni prihodnjega tedna.

In sedaj k Dumi (toda to samo *pro domo!*). Župančič se je vrnil iz Bregenz-a (okoli 1907) in izročil svojo zbirko založniku (Kleinmayer-Bamberg). Nato je odpotoval na Dunaj, kjer sta stanovala skupaj s sed. univ. prof. dr. Prijateljem. In tedaj je založnik pisal Žup. na Dunaj, da je zbirka Samogovori premajhna za tisk in da naj še kaj napiše. Žup. je to povedal Prijatelju in tudi povedal, da ima že dolgo v mislih idejo, in mu pri tej priliki očrtal glavne misli bodoče Dume.

Prijatelj mu je nato dejal: »Fant, sedaj pa na delo, nikamor ne hodi in delaj!« In res, Žup. se je zaklenil v svojo sobo in razmišljeval. Tedne je zorela v njem Duma, nikamor ni hodil v družbo in na zabave, da je še bolj živo občutil, kaj mu je domovina, in res je v bolesti školjka ustvarila biser. Slovenci pa smo s tistim dnem dobili eno največjih svojih pesmi.

Župančiča danes mladina veliko čita, pozna ga kot edinega in največjega v slov. literaturi.

Študij o Župančiču pa še dolgo ne bomo imeli. Saj je tudi že 8 let, odkar je umrl Ivan Cankar, in še danes nimamo dela o njem, ki bi ga pokazalo takega, kot je.

In tako bodo nekega dne pomrli ljudje, ki so bili osebni prijatelji Iv. Cankarju, ki so bili tesno ob njegovi strani, ne da bi napisali niti besedico o njem in Slovencem bo Cankar — človek — duša bolj nejasen kot kedaj preje.

Z zanimanjem čakam Vašega dela. Prepričan, da bo to ena največjih študij o Župančiču sploh.

Mnogo, mnogo bi Vam še napisal. Pa sedaj ni časa niti razpoloženja. »Ker za vsako reč je beseda, za tiho in najglobljo je ni.« (Cankar)

V načrtu imam veliko temo. Slovenska lit. XIX. in XX. stoletja v okviru evropskih literatur (Poglavje iz primerjalne literature in teorije književnosti), toda ne vem, kdaj jo uresničim.

Moj dragi gospod Cronia, ko boste pisali o Župančiču, tedaj premislite samo eno, da je eden največjih poetov slovenskega naroda, najmanjšega kulturnega naroda v Evropi. Če rabite kakršne koli podatke v svojem delu, pišite mi nemudoma, da Vam rade volje ustrezem. Predvsem pa oprostite slabi pisavi!

Kot že rečeno, prihodnji teden se zopet oglasim. Iskrene pozdrave Vam gos. profesor in Vaši gospe soprogi

vdani

Martin Benčina

Pismo je napisano na rahlo rjavkast pisemski papir (21 × 27 cm) na eno stran. Strani (7) so oštevilčene. Pisava je precej velika, odločna in čitljiva.

Arturo Cronia (1896 v Zadru — 1967 v Padovi) je bil v tej dobi (1922-28) prof. v Zadru, nato na univerzi v Padovi od 1937 prof. slovanske filologije, od 1940 do smrti na nalašč zanj ustanovljeni stolici za srbskohrvatski jezik in literaturo, prvo v Italiji. Izdal je nad 220 razprav in knjig, ki so ga uvrstile med največje ital. slaviste. Ves čas se je zanimal tudi za slovensko literaturo in jo občasno predaval. Pri njem so napisali 30 doktorskih tez iz slovenskega jezika in literature (seznam Most, Trst 1967, 265). Po njegovi zaslugi so ustanovili na padovanski univerzi stolico za slov. jezik in literaturo v akad. letu 1963/64 (poučeval od začetka do 1975 Martin Jevnikar, zdaj Natalino Radovich). Višek zanimanja za slov. literaturo predstavlja knjiga *Ottone Župančič*, ki jo je izdal Istituto per l'Europa Orientale, Rim 1928, 137 str. Delo je doseglo soglasno priznanje slovenske in ital. kritike, pesnik sam pa je izjavil, da ga je izmed vseh literarnih zgodovinarjev najbolje spoznal tujec Cronia. Cronia in Župančič sta se poznala — Cronia je bil med pripravljanjem knjige v Ljubljani —, dopisovala sta si, vendar pa se je ohranila v Cronijevi zapuščini samo ena razglednica (Ljubljansko Tromostovje), na katero je pesnik zapisal: »Molti saluti e complimenti dal penitente. Oton Župančič.« Podpisani so še: Lili Novy, Paula Molda in Preradović. Datum: 5. 8. 1938. (Prim. PSBL 3. snopič, 207-08.)

Martin Benčina (1904 v Trstu — 1958 v Ljubljani) je bil sin tržaškega trgovca, po očetovi smrti pa ga je posvojila teta M. Jermanova, ki je živela v Ljubljani. Zato je tu dovršil osnovno šolo in realko, kjer je bil od 2. razr. Kosovelov sošolec. Po maturi je opravil abiturientski tečaj na Trg. akademiji in stopil v službo v Kreditni banki v Ljubljani. Po 1945 je bil na ministrstvu za finance, pozneje inšpektor v Narodni banki, do smrti tudi predavatelj na Ekonomski fakulteti. V realki je pisal pesmi in mu jih je ocenjeval Kosovel (prim. Al. Gspan, Neznani Srečko Kosovel, Lj. 1974, 18—21). Sodeloval je pri dijaškem listu Lepa Vida in bil 1. št. upravnik. V pismu omenjene razprave o slov. literaturi ni napisal. S Cronio sta se morala dobro poznati, to kaže zaupni ton pisem, vendar ni znano, kdaj sta se srečala. Prav tako je Benčina dobro poznal Župančiča, ki mu je dal nekaj zanimivih izjav, in ga zelo cenil. Cronia se mu je v knjigi pod črto zahvalil: »Izrabljam to priliko, da se javno zahvalim g. Martinu Benčini, ki mi je z izredno priznostjo in občudovanja vredno natančnostjo radodarno posredoval podrobnosti, ko mi

je zbral nekatere Župančičeve pesmi iz revij, ki so mi bile nedostopne med mojim kratkim bivanjem v Ljubljani.« (Str. 21.) (Prim. PSBL 3. snopič, 207-08.)

Vrtec (1871—1940) je ustanovil učitelj Ivan Tomšič in ga urejal do 1895, nato do 1918 A. Kržič. Župančič je v njem sodeloval od 1894—1900 in priobčil 32 pesmi, in sicer: 1894 — 1, 1895 — 6, 1896 — 6, 1897 — 10, 1898 — 7, 1899 — 2 in 1900 — 2. Prva Župančičeva uganka v Vrtcu 1894 je bila Čujte čudo preveliko (Nebo).

Čaša opojnosti je izšla 1899, rokopis je poslal L. Schwentnerju proti koncu 1898.

Angeleček (1887—1935) je ustanovil katehet Anton Kržič in ga urejal do 1918 (kot Vrtec). Župančič je v njem priobčil 25 pesmic; 1894 — 2, 1895 — 10, 1896 — 7, 1897 — 3 in 1898 — 3.

Naši zapiski (1902-22), socialna revija. Začeli so izhajati v Gorici.

Slovan (1902-17), mesečnik za književnost, umetnost in prosveto. Izhajal je v Lj. in ga je urejal Fr. Govekar, 1910 Govekar in dr. Fran Ilesič, od 1911 Ilesič, 1914 O. Župančič, od 1915 Milan Pugelj.

Lahkih nog naokrog. Slikala Gertruda Caspari. Verzi Otona Župančiča. Založil L. Schwentner. 1912. Nemške verze je napisal Heinrich Meise, toda Župančič je zapisal v Slovanu: »Pesmice so izvirno slovenske, brez vsakega ozira na prvotno nemško besedilo.« (1914, 31.)

Paljčki Poljanci, 1907, je dobesedni prevod Kreidorfove slikanice.

Licealka je prednica sedanje NUK, tedaj na poljanski gimnaziji.

Velikonočna epistola sinu je izšla v Jutru 3. apr. 1926.

Referat Al. Resa Italijani o Župančiču je izšel v DS 1926.

Podatki o Dumi so zanimivi in novi, dobiti jih je moral pri Župančiču samem. Ta je izjavil Iz. Cankarju v Obiskih, da se je z Dumo ukvarjal več let, vse od časa, ko je napisal Z vlakom. Ta je izšla v Slovanu 1903/04, 138. Poročilo, da je izročil zbirko Kleinmayerju-Bambergu, ni točno, ker jo je dal najprej Schwentnerju, šele po razhodu z njim Bambergu (gl. Župančič, ZD II, 285-98).

Prepisi, ki jih je priložil, se niso ohranili.

Dr. Ivan Prijatelj (1875—1937), slovstveni in kulturni zgodovinar, je bil v tej dobi (1905-19) v službi v dvorni knjižnici na Dunaju.

Prvo knjižno študijo o Cankarju je napisal Božo Vodusek: *Ivan Cankar*, Lj. 1937, o Župančiču Josip Vidmar: *Oton Župančič*, Kritična portretna študija, Lj. 1935.

Martin Jevnikar
Trst

»TA HIŠA JE MOJA...«

Antologija koroškega slovstva, ki jo je v Kondorju pripravil in uredil dr. Matjaž Kmecl, nosi naslov, kakor ga navaja tale zapisek. Besede so iz pesmice, ki je napisana na zidu Gabrove hiše v Blatu pri koroškem Pliberku, posnel pa jih je pred Kmeclom Pavle Zidar v svoji Karantaniji, 1965. Od tam natiskuje verze Kmecl v svoji antologiji, navaja pa jih ponovno v članku Koroški delež v slovenski literaturi, objavljenem v Koroškem koledarju 1977.

V kmečki hiši na Drulovki pod Kranjem sem našel zapis te pesmi natisnjen na vokvirjenem papirju. Drulovška redakcija se glasi nekoliko drugače:

Kar se omenjanega elementa materinščine tiče, moramo žal ugotoviti, da je kolikor toliko upoštevan predvsem na osnovni šoli, potem pa komaj še kje in kdaj. Toda trdnost ali šibkost temelja je res odvisna od osnovne šole, zato velja storiti vse, da šolarje pisno razgiblujemo do tiste stopnje, ko si bodo dalje znali pomagati sami.

Tega pa brez dosledne sistematičnosti ne bomo dosegli in zgolj naloge zaradi nalog — ker so pač že vso večnost v navadi — ne pripomorejo kaj dosti do tega, da bi se učenci znali izražati.

Posebno skrb je pri pouku pisnega sporočanja treba nameniti poslovnim besedilom. Današnja, po vsej verjetnosti pa tudi jutrišnja potreba samoupravne družbe se bo odražala tudi v tem, da bodo njeni člani morali biti sposobni oblikovati stališča v najrazličnejših pisnih položajih, a že doslej se je vedno pokazal klavzni primanjkljaj, kadar se je moral učenec (pa tudi marsikateri učitelj) izraziti v poslovni zvrsti jezika.

Vprašanje in klice KDAJ! KAKO! puščam ob strani. Navržem pa misel, ali ne kaže vedno spet sproti razmisliti, kaj iz okvira učne snovi je v tem ali onem trenutku poglobitnejše.

Da potrebuje družba govorno in pisno večše člane delovnih skupnosti, je več kot na dlani.

Berta Golob
RTV Ljubljana

Literarnozgodovinski problemi, gradivo, komentarji

PRISPEVEK MARTINA BENČINE ZA CRONIJEVO KNJIGO O ŽUPANČIČU

II

Ljubljana, 6./10. 1926

Dragi gospod Cronial

Najlepša hvala za dopisnico, tisočkrat hvala pa za poslano mi knjige. Sedaj ostajam Vaš dolžnik. Toda o tem se že pogovoriva. Sedaj preidem kar k stvarnim zadevam.

Najprej Vam pošiljam Dante: Inferno I. in V., in sicer v prevodu O. Župančiča in prevodu prof. dr. J. Debevca. Če primerjate ta speva z originalom, boste pač videli lepoto in precizno izražanje Župančičevo in nasprotno suhoparno interpretiranje Debevčevo. Sodba, ki jo ima Debevec o svojem prevodu, je tudi priložena. Zbornik Dante poroča tudi izpod peresa Debevca o Žup. prevodu (str. 82), samo da trdi Debevec napačno, da je izšel Inferno I v Slovanu l. 1912, v resnici pa je izšel v Slovanu leta 1914, tj. letnik, ki ga Vi niste dobili v Ljubljani do rok. Župančič je bil l. 1914 urednik Slovana in je omenjenega leta izšel v Slov. tudi Slap, Dies irae in Belokranjska deklica.

(Slap) uvodna v Z. Vidove, (Dies irae, pozneje v Zarje Vidove), ponatis.

Značilno je zlasti za Slap in Dies irae, da sta izšli že l. 1914, dočim je zbirka v Zarje Vidove izšla šele l. 1920.

Sicer pa l. 1914 ne prinaša dosti Žup. Nekaj polemik, ocen in ekscerptov kot urednika. —

Paljčki Poljanci

beseda paljčki je lepa slovenska in ne morda, kot bi se na prvi pogled mislilo, tujka. V slov. je prav tako organskega izvora (kot) v drugih jezikih. Iz navedenih primerov to razvidite: palec (prvi prst na roki) — der Daumen — le pouce (ital. slovarja trenutno radi selitve v Ljubljano nimam pri rokah), (diminut. palček! brez »j«!)

paljček — der Daumling — le poucier, bout d'homme, le Petit-Poucet.

V slovenski bi dejal nekaki otroški mitologiji nastopajo sledeča »čarobna bitja« (glavna!):

paljčki (tudi lahko nemško Zwerge) ali pritlikavci (le nain, la naine) in škratje (nom. sing. škrat).

Paljčki so tedaj najmanjša človeška bitja, in sicer pri otrocih navadno niso zlobni. Paljčki bivajo v poljanah, travnikih, gozdih. Škratje pa so bolj zlobni, bivajo v gorah, rudnikih in varujejo podzemsko zaklade.

Poljanec (tudi slov. rodbinsko ime. Cankarjeva figura Štefan Poljanec), tudi Poljanec je prebivalec *poljane* (ravnine, la plaine — la bruyère — die Heide, die Ebene). Pleteršnik ima gotovo besedo poljana. Od tod tudi pogosto slov. imena krajev, Poljane, Poljanska dolina, voda Poljanšica. V Ljublj. Poljanska cesta (Murnove »Poljane«!), torej sing. Paljček — poljanec.

Plur. Paljčki — Poljanci (diminut. bi bil tudi poljančki!). V nasprotju s poljanci so Gorjanci, dasi beseda *gorjana* v slov. ne obstoji.

Besedo poljana pa najdete tudi v drugih slov. jezikih, npr. rusko: Tolstojev rojstni kraj Jasnaja Poljana!

Paljčki Poljanci bi bili torej nemško Heidendäumlinge ali kaj sličnega. Pa menda sem že preveč povedal!

Pošiljam Vam tudi kratek ekscerpt iz Lj. zvona (pravkar izšle zadnje številke). Dr. J. Kelemina (univ. prof. germanistike v Ljublj.) meni ne ugaja. Mož ima precej starokopitne nazore in njegova razprava ni podala ničesar novega.

Žup. še dolgo ne bomo imeli kritično obdelanega. Morda nam ga odkrijejo tujci kot npr. Stifbrny (ali tako nekako) Gregorčiča!

Preveč ozkosrčni so kritiki in Žup. ostane vendarle »zaklenjena kamrica«.

Ko pridem od vovakov, obdelam Žup. kot prevajatelj. In sicer bom primerjal originale z najboljšimi nemškimi, franc., ital. in srbo-hrv. prevodi. V kolikor bodo seveda dostopni viri. Do sedaj nimamo niti zbrano, kaj je Žup. prevedel. Prilagam Vam skico, ki žal ni popolna. Moja bodoča študija bo predvsem namenjena Žup. jezikovnemu razvoju. Na drugi strani pa upam pojasniti na podlagi študija Shakespeareove tehnike tragedije isto pri Žup.

Dejstvo je, da Veronika Deseniška s stališča moderne tragedije popolnoma odpove. Prav tako bi tudi danes nov Shakespeare s svojo tehniko propadel. Zato pa je treba V. D. soditi samo kot celoto in po posameznih značajih, ni pa je mogoče primerjati z dramami modernih teatralikov.

Pravkar sem študiral Shakespeareove največje tragedije: Macbeth, Othello, Beneški trgovec, Julij Cezar, Romeo in Julija idr. in reči moram, da je bil Župančiču Shakesp. velik učitelj. Župančiču gotovo to ni bilo v škodo, kaj pa nam bo ustvaril v bodoče, ne vemo. Dejstvo, da Žup. V. Des. ni dosegla uspeha pri ljudeh, ki temeljito poznajo samega sebe in svoj duševni razvoj, je pripisovati tudi temu, da je Žup. obdelal zgodovinski motiv. Take snovi težko zanihajo duhove, ker je to pozabljen svet, »tempi passati« in nam je treba življenja.

Vse drugače Cankar. On je v svojih dramah zajel tako iskreno in s tako silo vso neposredno življenjsko moč, ki nas obdaja, da občutimo vsi težko resnico življenja samega, ki bije ob nas.

Zato tudi uspeh ne pri filistrih in licemercih, temveč ljudeh z objektivno resnico in dušo, polno spoznanja o bistvu življenja. —

A mladina je šla svojo pot naprej. Pravijo, da je svetovna vojna pustila žalostne sledove. A nekaj uspehov je vendar prinesla. Še nikdar niso duhovi toliko premišljevali o sebi, o bistvu življenja, o svojih misljah in novih religijah kot po vojni.

Primerjajte pesmi mojega umrlega prijatelja Srečka Kosovela z Župančičem, pa boste videli razliko.

Kosovel je bil tipičen antipod Žup. Vse drugače je izzvenela njegova pesem, porojena iz notranjega težkega boja in hrepenenja.

Krik po samoti (Srečko Kosovel: Zvon l. 1926, št. 8—9, str. 481)

(Navaja celo pesem; glej ZD I, 1964, 208)

Psalm (Ibid.)

(Navaja celo pesem; ZD I, 197)

Labod

(Navaja celo pesem; ZD I, 137: Labodja pesem)

Pel bi...

(Navaja celo pesem; ZD I, 121)

Krik po samoti pesem hrepenenja po notranjem doživljanju in lepoti sanj, kjer je človek dušo ob duši tesno spojen z Njim-Bogom.

Psalm ena najlepših molitev k Bogu, kar jih je bilo napisanih zadnja leta.

Labod pesem trpljenja laboda-poeta, ki je obsojen živeti svoje življenje-trpljenje, strmeti vase in gledati svoje rane.

Pel bi... trpka resignacija človeka, ki doživi razočaranje in mu je poslednja nada mati in zavest: jaz sem bolan.

Teh četvero pesmi popolnoma karakterizira Kosovela. Primerjajte ga z Župančičem. Tam bojna pesem mladega človeka, ki se zdi, da mora kljubovati usodi kot graniten steber, in zato je trpka resignacija Žup. neznana, že kot mladenič poje:

»Mi gremo naprej, mi gremo naprej
mi strelci!«

Kje je sila, ki bi kljubovala generaciji, pred katero gre Bog? Zdi se, da je trpljenje človeštva Župančiču tuje, da ga je občutil izven sebe in da ni pustilo sledov v njegovi duši, ali pa je bil res tak silen kladivar, ki ga ne stare usoda. Kdo ve?

Prihodnjč dobim še kaj podatkov. Ena in druga stvar Vas bo gotovo še zanimala.

O Župančiču bi lahko napisal debelo obširno knjigo in še ne bi izpčrpal snovi.

Poleg Župančiča pa se dviga v slov. literaturi drug ogromen mejnik — Ivan Cankar. Ko boste poznali Iv. Cankarja tako, kot poznate danes Župančiča, tedaj boste spoznali vso lepoto, vse bogastvo in zaklade slov. naroda. Res, Cankar mi je zašel tako globoko v dušo, da čutim ob slehernem trenutku njegovo veličino, živim v vsem njegovem delu in ga doživljam v najtežjih in najlepših urah.

Kako zelo bi želel, da bi se kedaj pogovarjala o tem, da bi Vam mogel z njegovimi lastnimi besedami in svojimi povedati, kar čutim ob njem namreč: Prešeren, Župančič

»et tout le rest est faiblesse!«

Moje najtoplejše pozdrave Vam in Vaši gospe soprog

vdani Martin Benčina

Pismo je na enakem papirju, rokopis, obsega 9 oštevilčenih strani.

Ohranile so se tudi v pismu omenjene priloge: Iz Slovana je na enak papir pretipkal Žup. prevod Dantejeve Divine Commedie, I. in V. spev (8 str.). Na pol lista je pretipkal Debevčevo izjavo Ob koncu prevoda Divine Commedie (DS 1925, št. 8), kjer piše, kdaj je prevod izhajal in kakšna je njegova vrednost.

Na treh polovicah pa je z roko povzel Keleminovo oceno Žup. Veronike Deseniške (LZ 1926, št. 8—9, str. 495—507). V narekovaju navaja značilnejše trditve.

Manjka prepis Debevčevega prevoda I. in V. speva Pekla in skica, ki jo omenja v zvezi s svojimi bodočimi deli.

Dantejev zbornik (Lj. 1921) je uredil ob pesnikovi šeststoletnici Alojzij Res (1893—1936). Gl. SBL III, 86.

Stefan Poljanec je glavna oseba Cankarjeve »literarne povesti« *Poslednji dnevi Štefana Poljanca*, ki je izšla 1906 v LZ in 1907 v Krpanovi kobili.

Pleteršnik je isto kot Slovensko-nemški slovar v dveh knjigah, ki sta izšli v Lj. 1894 in 1895 in ju je uredil Maks Pleteršnik (1840—1923). Gl. SBL II, 381-84.

Jasnaja Poljana je zapisal v ruski cirilici.

Dr. Jakob Kelemina (1882—1957) je bil od 1920 docent, od 1923 izredni in od 1928 redni prof. germanistike na ljubljanski univ.

Dominik Stříbrný (1882—1920) je bil češki literarni zgodovinar in se je med prvo svetovno vojno na soški fronti in v Pulju naučil slovenščine ter napisal knjigo *Simon Gregorčič* (1917-18), ki jo je 1922 poslovenil Joža Glonar. Prim. SBL III, 509, in 3. p.

Zaklenjena kamrica je naslov Cankarjeve črtice, ki je izšla v DS 1916 in v Podobah iz sanj 1917.

Župančičeva Veronika Deseniška je izšla in bila uprizorjena 1924 in je zbudila vrsto polemiki. Prim. B. Hartman, *Celjski grofje v slovenski dramatik*, Lj. 1977, 74—86.

Napovedane *razprave o Župančiču* prevajalcu Benčina ni napisal, pisal je le o umetnosti v reviji *Umetnost*. Prim. PSBL 2. snopič, 59.

Benčina je prepisal *Kosovelove pesmi* iz LZ 1926. Ker so v ZD I, sem besedilo izpustil.

»*Mi gremo naprej...*« Verzi so vzeti iz *Pesmi mladine*, ki je izšla 1900 v LZ in 1904 v *Čez plan*.

Cronia ni pisal o Cankarju, dal pa je tri doktorske teze o njem. Napisali so jih: Mirko Zupančič: *L'arte e l'umanità di Ivan Cankar*, 1939-40, 242; Alberto Cuzzelli: *Traduttori e critici italiani di Ivan Cankar*, 1940-41, 135; Anna Mullig: *Sogno e realtà nell'opera di Ivan Cankar*, 1948-49, 131. Kosovela je obdelala Danila Šmuc: *La poesia di Srečko Kosovel*, 1944-45, 122.

»et tout...« — in vse ostalo je šibkost.

Martin Jevnikar
Trst

ILUSTRATORJI MEŠKOVIH MLADINSKIH KNJIG

Stritarju je za njegove mladinske knjige pri Mohorjevi družbi oskrbel ilustracije dunajski slikar. Ob Meškovih tekstih, ki sta jih pripravljala za izdajo pisatelj in tajnik V. Podgorc, se je takoj, kakor priča dopisovanje med njima, utrdilo prepričanje, naj Meškovo mladinsko knjigo opremi in s podobami pospremi domač slikar.

Tedanje nastopanje in uveljavljanje slovenske upodabljajoče umetnosti v tujini in doma je naravno vplivalo tudi na uredništvo mohorskih publikacij, da boljše poskrbi za zunanje in notranje lice svojih knjig. Naši slikarji so razstavljali zunaj slovenskih meja ali vsaj v izložbenih oknih ljubljanskih trgovin. Naša osrednja slovstvena glasila so opremljali prvi slovenski slikarji še v letih svojega študija (DS, LZ in Sn). Posebno zavzetost za opremo in ilustriranje knjig je pokazal založnik naše moderne Lavoslav Schwentner; zlasti so izstopala dela Ivana Cankarja. Iz tujine so prihajale novice, kako

Razen obravnavanih 11 pesmi je Aškerc še kakšne tri naslovil z imeni, ki spominjajo na Indijo (Dovtipni Veliki Mogul, Modri maharadža, Skrbni radža), vendar je njihova vsebina povsem neindijska in bi se lahko dogajali dogodki ali misel, ki jih obravnava pesnik v njih, kjerkoli na svetu in nimajo z Indijo nič skupnega. Zato jih v pričujoči razpravi tudi misem jemal v poštev.

V imenovanih 11 pesmih je Anton Aškerc resnično pokazal precejšnje znanje in poznavanje indijske filozofske misli, še posebej budizma, nedvomno daleč največ, kar je katerikoli slovenski pesnik vedel o tem pred njim, in kar je še posebej važno, to vedenje tudi inventivno preli v pesem. Vsekakor je velika škoda, da je pesnikova umetniška potencia bila prav ob pesnjenju naših pesmi že precej v upadanju; kljub temu pa je Aškerc prav v pesmi z indijskimi motivi vendarle pokazal sorazmerno več kakor v drugih, ki jih je spesnil ob istem času. Toda, ni bil naš namen pokazati na ta moment v Aškercovi poeziji, temveč predvsem na dejstvo, da se je slovenski pesnik lotil obdelave snovi, idej in filozofije ki je bila takratnim Slovincem skoraj povsem tuja. Aškerc je razgrnil pred Slovence nov svet, skušal jih je povezati s tem svetom, predvsem pa jim je hotel reči s svojo pesniško govoricco, da je treba spoštovati in ceniti tudi druge narode, druga verstva in drugo misel.

V tem svojem prizadevanju je bil slovenski pesnik Anton Aškerc v določenem smislu tudi predhodnik današnjega časa.

Franc Šrampf
Maribor

VIRI:

- Anton Aškerc: Zbrano delo — prva in druga knjiga. (DZS, 1946, 1951) Uredila Marja Boršnikova.
Marja Boršnik — Škerlak: Aškerc. (Založba Modra ptica, 1939)
Kres, leposlovn list, l. 1883.
Hermann Oldenberg: Buddha. Sein Leben, seine Lehre, seine Gemeinde. Berlin 1890.
Slovenski jezik, 1938, letnik I., snopič 1—4.
Maurice Percheron: Buddha. (Rowohlt, 1958)
Ilse-Lore Gunsner: Reden des Buddha. (Reclam, 1964)
Nehru, Džavaralal: Odkritje Indije. (DZS, Ljubljana 1956)
Vincent A. Smith: The Oxford History of India. (Oxford, 1967)
Moriz Winternitz: Geschichte der indischen Literatur. (K. F. Koehler Verlag, Stuttgart, 1968)
Sarvepali Radakrišnan: Indijska filozofija. (Nolit, Beograd 1964)

PRISPEVEK MARTINA BENČINE ZA CRONIJEVO KNJIGO O ŽUPANČIČU

III

Ljubljana, 27. 12. 1926

Dragi gospod profesor!

Šele danes odgovarjam na Vašo cenj. dopisnico od 16. 12. In tako preidem kar po vrsti na tekoče zadeve. Predvsem najlepša hvala za poslane knjige. Priporočenega pisma, ki ga avizirate z zgoraj imenovano dopisnico, do danes še nisem prejel!

Sedaj preidem k izrazu »Šenklavž«.

Svetnik kot tak se imenuje npr. Sanct Nicolaus ali slovensko sveti Nikolaj (St. Nicolò!). Vendar pa se izraz sv. Nikolaj rabi redko, temveč le sv. Miklavž (koren brez dvoma Nicolaus!). Besedico Sveti slov. narod često zamenja s Šent (koren sanctus), npr. Šentvid pomeni Sveti Vid (San Vito). Tako je nastalo »Šent Miklavž« oziroma Šenklavž, vendar pa se ta izraz nahaja samo v ljubljanskem dialektu. Cerkvice, posvečene v Sloveniji sv. Nikolaju, se imenujejo cerkvice svetega Miklavža ali kratko Miklavževe cerkvice. Edinole je ljubljanska stolnica (Domkirche), posvečena sv. Nikolaju (praznik 6. 12. = Miklavž, Miklavževa darila, Miklavžev večer), se imenuje kratko Šenklavž.

Zato je seveda Žup. verz v Ljublj. polju

»Šenklavž se je prepiral s svetim Petrom:
'Vse lepše in vse dalje glas gre moj!«

razumeti torej realno, tj. glas zvonov, ki jih slišite na ljubljanskem polju od cerkve sv. Nikolaja = Šenklavža in cerkev sv. Petra, ki se nahaja na drugem kraju Ljubljane, kakor se morda še spominjate, v bližini stare cukrarne. Verz je torej lokalnega pomena in brez zveze z gospodi svetniki v nebesih in je obenem resničen, ker ima Šenklavž večje in več zvonov kot cerkev sv. Petra.

Trije labodje je bila slovenska revija, ki je izhajala l. 1922, in sicer je bila določena za 6-krat letno. Izšla pa je samo 1. in 2. številka. Priobčevala je v številkah lit. eseje, originalno leposlovje, glasbeno prilogo in je bila bogato ilustrirana. Splošno je bila to ena najboljših revij pri nas. Žal je vsled nesoglasja v uredništvu in nerazumevanju konservativnega občinstva že po 2. številki umrla. Zastopala je mlado strujo modernih ekspresionizem in je s »starimi«
temeljito obračunala. Odtod tudi odpor pri občinstvu. Načrti so bili grandiozni, toda vse je splavalo po vodi. Trije labodje = trije reprezentantje, ki so bili obenem uredniki, eden pesnik, drugi esejist in kritik, tretji glasbenik, obenem simbol leposlovja, glasbe in skulpture kot glavnih nositeljic umetnosti. V tej reviji je tedaj v 2. številki na strani 35 priobčil sledečo pesem:

Veš, kako raste hrast?
Ničesar ne čuti,
le zêmljo pod seboj,
in njenih sokov
skrivnostno pretakanje...
Ničesar nima v misli —
le nebá visokost
in svojo mero v njej...
Ničesar ne zna —
le tla sesati
in se razgovarjati
z vetri brezdomci,
in vsakemu pevcu krilatemu
dati zavetje čez noč.

Oton Župančič

N. B. brezdomci (brez doma) sestavljenka, verjetno germanizem heimatslose, Winde?

Pesem je zbudila pri nas mladih tedaj precej zanimanja, saj smo upravičeno pričakovali, da je Župančič s svojim pristopom k Trem labodom, še bolj pa vsled miselne strani citirane pesmi krenil na povsem nova pota. Spominjam se, s kakim navdušenjem smo pozdravili Tri labode in Žup. pesem. Najmlajši sotrudnik Tr. lab. je bil moj tovariš pok. Srečko Kosovel, o katerem sem Vam že pisal. No, ako danes gledam v tiste lepe čase, vidim, da je bilo naše navdušenje zastoj, ker je Župančič končal svojo pesniško pot na odru z Veroniko Deseniško.

V ostalem pa je pesem Veš, kako raste hrast? Žup. konfiteor pojmovanja svobode v umetnosti, ki mora biti prosta, zamaknjena v nebo, ki čuti le skrivnostno življenje narave in ki daje svojim glasnikom — vetrom brezdomcem — umetnikom varno zavetje.

Sedaj Župančič menda samo prevaja, le poredkoma se oglasi s kako prigodniško pesmijo. Tako Vam pošiljam ravnokar izišlo Božično zdravico.

Par opomb: »tistega od zida«
pomeni vodo! in to radi tega, ker so mestni vodovodi napeljani v zidovju. Mislim, da je to ljubljanski lokalizem, odgovarja pa francoskemu »Chateau la Pompe«
— voda!

Nápastnik je tisti, ki napada.

Zaplótnik tisti, ki napada izza plotú (plot, gen. plota — ograja pri vrtu), torej zahrbtno (od straga!).

hrústiti se (verb.) — ústiti se, pomeni slično kar nemško den Maul reissen, sicer pa pomeni subst. hrust močnega človeka, fizičnega junaka.

Ostalo, mislim, Vam je vse razumljivo.

V minulih Božičnih praznikih sem našel še neko stvar, ki Vas bo sigurno zanimala, ako je še ne poznate. To je spis: Dr. Dominik Stříbrný: Simon Gregorčič, Ljubljana 1922, prevel dr. Joža Glonar. Original je izšel l. 1918 v reviji Časopis musea království Českého in nato v 85 str. obsegajočem ponatisku. Stříbrný je napisal l. 1916 omenjeni spis na Brionih pri Pulju, kjer je služboval. Po poklicu srednješolski profesor, ki se je pripravljaj za docenturo, a je žal l. 1920 umrl v Trutnovu.

Študija je ena najboljših, kar jih imamo Slovenci o Gregorčiču, dasi jo je napisal tujec. Na dolgo o tem govoriti nima smisla, ker Vas trenutno gotovo ne interesira. Če pa bi Vas le zanimalo, mi o tem kadarkoli pišite. Študija ima ob koncu tudi pregled slovenske literature od Vodnika pa do moderne in na strani 134—136 pravi o Župančiču dobesedno:

(6., 7. in deloma 8. stran pisma)

To je precej točen in lep opis Žup. umetniškega doživljanja in udejstvovanja. Gotovo Vas bo interesirala ena ali druga stvar, v kolikor še ne poznate.

Zdi se mi, da bo tudi Vaš Župančič odkril Slovencem nove vidike, ki jih še do sedaj ne poznamo.

Zelo se že veselim Vaše razprave. Tudi ljubljanska licealka bo takoj naročila, čim razprava izide.

V slučaju, da tekom bodočih dni še kaj izvem o Župančiču, Vam isto nemudoma sporočim. Vendar pa, ako se ne motim, ste preštudirali o Župančiču sploh vse. Vsaj pomembnega niste ničesar izpustili. Ako rabite eno ali drugo stvar, mi takoj pišite, da Vam nemudoma odgovorim.

Obenem Vam želim srečno in veselo novo leto, kakor tudi gospe soprogi ter Vas skreno pozdravljam.

Vaš vdani

Martin Benčina

N. B. Oprostite slabi pisavi, pišem pač »vojničko«!

* * *

Pismo je na enakem papirju, rokopis na obeh straneh, 8 strani.

Ljubljansko polje — pesem je izšla v zbirki Čez plan, 1904. Cronia se je poslužil razlage (str. 125).

Trije labodje so začeli izhajati v velikem, reprezentativnem formatu. Urejali so jih Anton Podbevšek, Josip Vidmar in Marij Kogoj. Glasbena priloga v 1. št. je bila Kogojeva, ilustracije in slikarske priloge so oskrbeli: oba Kralja, Božidar Jakac, Veno Pilon in Fran Tratnik. Spor je nastal zaradi Podbevška, ker je ta »zahteval, naj revija prevzame socialistično smer, naj bo samo za mlade (v drugo sta prišla Župančič in Gradnik) in naj bo glavni in edini urednik on« (ZSS VI, 167). 2. št. sta uredila samo Kogoj in Vidmar.

Veš, kako raste hrast? je izšla v Treh labodih, 1922, 2. št., ZD III, 162.

Božična zdravica je izšla v Jutru 24. dec. 1926, ZD III, 205. V Cronijevi ostalini je ni, a jo v knjigi omenja. Razlaga »tistega od zida« je očitna pomota, saj pomeni starejše vino.

v *Trutnovu*, pravilno v Turnovu (gl. SBL III, 509). Razprava o Gregorčiču je izhajala v omenjeni reviji 1917 in 1918. Na docenturo se je pripravljaj z monografijo o Petru Preradoviću.

ste preštudirali o Župančiču vse — Cronia navaja pod črto nad 60 kritik in razprav o Župančiču. A. Glonar piše v poročilu o knjigi o tem naslednje: »... Že površen pregled

prepriča bravca, da pisec ni štedil dela in truda; poleg knjig, ki jih je Župančič sam izdal ali pri njih sodeloval, so vpoštevane in citirane pesmi, ki jih ni sprejel v nobeno svojih zbirk, zabeleženo je vse, kar je kdo kje zapisal o Župančiču in njegovemu delu pomembnega in nepomembnega...» (LZ 1928, 632.)

Martin Jevnikar
Trst

Ocene in poročila

Celjski grofje v slovenski dramatik

Bruno Hartman: Celjski grofje v slovenski dramatik. Slovenska matica, Ljubljana 1977. 156 str.

Snov o celjskih grofih je slovenskim dramatikom ponujala izvorni, domači motiv za dramsko oblikovanje. Motiv ljubezni, ki postane zaradi družbeno neenakega izvora zaljubljenecv žrtev politike, je obdelan v številnih delih svetovne književnosti. Motiv je posebno uporaben v dramatik, saj predstavlja tipično in zato človeško pomembno situacijo, poleg tega pa vsebuje temeljne elemente dramatičnosti že v predliterarnem stanju. Hkrati stranski in obrobni motivi razgrinjajo dialektiko zgodovinskega razvoja ob propadanju starega reda in dviganju nove družbene sile. Tako dobivajo liki in junaki v literarnih obdelavah simbolične razsežnosti ali se vsaj ponujajo kot simbolične sestavine. Gotovo so dramska dela s tem motivom vredna vsestranske znanstvene obravnave. Dejstvo, da se je ta motiv z vsemi idejnimi razsežnostmi pojavil v slovenskem leposlovju sredi XIX. stoletja in bil intenzivno prisoten v prvi tretjini XX. stoletja, ko je pri Slovencih prihajalo do večjih družbenih premen in prizadevanj za enovito družbenopolitično skupnost, pa literarnemu zgodovinarju začuje metodološka izhodišča.

Zato Bruno Hartman v uvodu k svoji razpravi utemeljeno izbere tisto metodološko izhodišče, ki književnost opazuje v njeni odvisnosti in povezanosti s časom in z ljudmi. Za preučevanje dramatike in takem odnosu se avtorju kaže najprimernejša sociološka metoda. Naloga je obsežna, saj zaradi šibke tradicije sociologije književnosti pri nas zahteva od raziskovalca preverjanje in interpretiranje gradiva iz pol drugega stoletja. Že količinske zahteve

gradiva samega kažejo, da se bo morala metoda prilagajati predmetu raziskave in se v določeni meri zadovoljevati z dosedanjimi ugotovitvami literarne zgodovine. Enako si mora omejiti raziskavo gradiva le na najznačilnejša in morda najzanimivejša vprašanja. Avtor se je tega zavedal. Pri ugotavljanju deleža in vloge Celjskih v slovenski dramatik v celoti se omejuje na raziskavo nacionalnega, socialnega in estetskega okvira. Te tri poteze se avtorju kažejo kot določitelji dramatike o celjskih grofih glede na njen nastanek, njeno vlogo v razvoju slovenskega naroda, na socialni izvor in socialno namembnost ter estetsko vrednost. Tako je že vnaprej zarisana shema vzorca te dramatike: ugotavljati nacionalno idejnost v njej in ji poiskati vzporednice v sočasnem političnem oziroma zgodovinskem razvoju slovenskega naroda. Kot rezultat pričakuje avtor ugotovitve, kako so Slovenci nacionalno idejo v tej dramatik sprejemali ali zavračali in kako se je njihov odnos do nje reflektiral v njihovih splošnih nazorih o lastnem nacionalnem in državnem položaju.

Avtor išče najprej predliterarna tla motiva Veronike Deseniške, ki je postal poglaviti motiv vsem obdelavam od ustnega izročila naprej. Zanimive in dragocene so njegove ugotovitve in ponovni premisleki o vzajemnih vplivih omenjenega motiva. Osvetlil je doslej premalo poznano sorodnost snovi o poslednjih Celjskih v bavarsko različico o Agnes Bernauer iz XV. stoletja, ki je doživela literarno obdelavo v obdobju nemškega viharništva ter s portugalsko Ines de Castro iz XIV. stoletja, prvič obdelano v renesančni epiki. Snovi o nesrečnicah Ines, Agnes in Veroniki so nastale iz podobnih političnih in družbenih struktur poznega srednjega veka. Motiv Veronike pa se je pri Slovencih pojavil

PRISPEVEK MARTINA BENČINE ZA CRONIJEVO KNJIGO O ŽUPANČIČU

IV

Gledališki list

Sezona 1920/21; Izdaja uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Ureja O. Župančič (Izhaja vsak teden).

Štev. 1: Za narodov blagor (šifra O. Ž.). Žup. kratek referat prilikom uprizoritve Ivan Cankarjeve komedije Za narodov blagor. Za lit. historika brez pomena!

Štev. 8: Shakespearov oder (O. Ž.)

Žup. v kratkih obrisih očrta Sh. oder, tj. vso primitivnost tedanje dobe in je seveda ves navdušen za Shakespeara.

(V isti številki razvidim, da eksistira opera Vesele žene windsorske, komično fantastična opera po W. Shakespear-ju, prevedel A. Funtek /in ne O. Ž., kakor sem svoječasno poročal/, uglasbil O. Nicolai).

Štev. 16: Ob priliki uprizoritve Charles Dickens-ovega Cvrček za pečjo — Božična pripovedka v 3 dejanjih, piše Žup. kratek opis imenovanega avtorja.

Štev. 21: Pogovor o bodočnosti klasične drame pri nas (O. Ž.), zopet kratek esej, v katerem prihaja Žup. do zaključka, da se sodoben igralec šele prav polahko približuje klasičnemu idealu ustvarjanja v Sh. tragedijah. Članek je zanimiv v toliko, ker dokumentira, da bi Žup. brezpogojno nikdar ne bil pripravljen uprizoriti Shakesp. v kakršnikoli moderni obliki in obleki. (Kakor to delajo zadnje čase npr. Angleži, Nemci v Berlinu itd.).

Iz iste številke je razvidno, da je l. 1921 prevedel Žup. Eugène Scribe: Kozarec vode, Bernhard Shaw: Androklos in lev, dalje libreto opere: Mignon. Opera v 3 dej. Besedilo po Goetheju napisal M. Carré in J. Barbier. Uglasbil Ambroise Thomas. Prevel O. Ž. Omenjene stvari so prevedene samo v rokopisu, kot knjige niso izšle. Žup. jih je prevedel samo za uprizoritev na odru.

Sezona 1921/22

Urednik postane Milan Pugalj (sedaj režiser Drame).

V tej sezoni so uprizorili Shakespearovo Komedijo zmešnjav v Žup. prevodu (glasov številke 1. Gled. lista).

Od inkl. 20. številke dalje urejuje Gled. list Gustav Strniša (slov. igralec) in izdajatelj postane: Udruženje gledaliških igralcev v Ljublj. (Gledališče je postalo namreč državno in ne več narodno!). Žup. posloveni v tej sezoni:

Fr. Schiller: Maria Stuart. Po Čegnarjevem prevodu poslovenil Oton Župančič. (Izšlo kot knjiga l. 1922, Kraljeva založba šolskih knjig in učil v Ljubljani.) (France Cegnar /1826—1891/, njegov prevod izšel l. 1861. Gl. Grafenauer: Zg. slov. slovstva, str. 183).

Maria Stuart se je v sezoni 1921/22 uprizarjala z velikim uspehom.

Sezona 1922/23

12./XI. 22 se ustanovi Dramatična šola Udruženja gledaliških igralcev, kjer predava tudi dramaturg Oton Župančič.

V tej sezoni prevede Žup. Bernard Shaw: Cezar in Kleopatra (marec 1923), ostalo v rokopisu in uprizorjeno na ljublj. odru.

Sezona 1923/24

Gled. list nič o Župančiču!

Sezona 1924/25

Žup. prevede Ed. Rostand: Cyrano de Bergerac. Heroična komedija v 5 dej. Izšlo pozneje kot knjiga v založbi Kleinmayer & Bamberg, Ljublj. 24 ? ali 25. Gled. list poroča, da so (se) 3./XI. 24 pričele skušnje za O. Ž. Veroniko Deseniško.

Premiera iste dne 1./XII. 1924 na praznik Narodnega ujedinjenja (torej se je študiralo Ver. Des. ca. 1 mesec!).

Žup. prevede (april 24) samo za oder: Roka roko umije, obe obraz (Los intereses creados). Komedija za lutke v 2 dejanjih. Spisal Jacinto Benavente (*1866 Madrid), poslov. O. Župančič.

N. B.: Pozabil sem omeniti:

1. 1921 prevede Žup. samo za oder: John Galsworthy: Borba (Strife). Nadalje Vas bo kot muzika interesiralo: Sen kresne noči (W. Shakesp.), glasbo zložil: Felix Mendelssohn (Bartholdy). Omenjena komedija se izvaja pri nas vedno z orig. glasbo. Ostala Shakesp. dela po večini z domačo glasbo.

Prilagam izrezke Jutra o Župančiču.

Tiskovna zadruga je že l. 1920 sklenila dogovor z Žup. glede prevodov Sh., in sicer za 10 del. Sedaj zgloda, da se pomnoži za enkrat vsaj na 14 del.

Zimska pravljica je že prevedena v rokopisu za oder.

Komedija zmešnjav detto.

Doslej so pri Slovencih prevajali Shakespear:

Ivan Cankar: Romeo in Julija, Hamlet (iz nemščine)

Anton Funtek: Kralj Lear (iz nemščine)

in Oton Župančič iz angleščine.

Julij Cezar (I. izd. 1904), Beneški trgovec (I. izd. 1905). Založbo sem Vam že svoječasnno sporočil. II. izdaja Nova založba, Ljubljana, mislim, da okoli l. 1920. Ostalo izide pri Tiskovni zadrugi. Kakor vidite, se Žup. že precej dolgo ukvarja s Shakesp.

Sedaj preidem zopet h Gledališkemu listu sezona 1924/25 (v tej sezoni je tudi prenehal izhajati, najbrž iz finančnih razlogov, dasi ga je zopet izdajala Uprava narodnega gledališča v Ljubljani).

Številka 6:

stran 7:

Kako je nastala Veronika (Fran Albrecht) /sed. urednik Ljub. zvona in Župančičev svak/. (Neurejeni fragmenti iz pomenkov z avtorjem. Napisano po spominu.) (*Benčina je prepisal ves članek, pismo stran 5, 6, 7.*)

Ista številka prinaša sledeče podatke (ekscerpiram važnejše) iz Orožnove Celjske kronike. Od l. 1341—1456. Izpiski iz VI. dobe: Od povzdige soneških gospodov v grofovski stan do smrti poslednjega grofa.

1341 ponedeljek po beli nedelji...

1428 so grofinjo Veroniko... (*Benčina je ti leti prepisal.*)

Ostali podatki kronike so razvidni iz priloženega rodovnika, ki sem ga sestavil. Seveda je nepopoln, ker je tudi kronika pomanjkljiva.

Friderik Soneški = Friderik I. grof Celjski (†1359) (*Sledi rodovnik z ženami in otroki do zadnjega Celjana Ulrika II. in njegove družine. Otroke je podčrtal z rdečim svinčnikom, žene z modrim, Župančičeve zgodovinske osebe je obkrožil z zelenim. Rodovnik obsega celo 9. stran pisma.*)

Prehajam na važno vprašanje, ki se bo v bodoče pri nas gotovo pogosto obravnavalo. Radi pomanjkanja časa samo kratko. Prilagam Vam 1 izvod Mladine, ki Vam bo sama govorila. List je revolucionaren, strogo separatističen — slovenski. Članek Slovenstvo in naši kulturni del. pa se iz neznanega razloga v 3 nadaljnjih številkah ni nadaljeval. Ko sem bral omenjeni članek prvič, sem bil odločno proti, ker sem bil prepričan, da je bilo zgod. ozadje Žup. samo ogroditve tragedije brez vsakih nepotrebnih nacionalističnih tendenc. Pred par dnevi pa sem to svoje naziranje spremenil pod vtisom Žup. lastne izjave v Gled. listu (gl. str. 7 mojega rokopisa) in zdi se mi, da ni bila zgod. Celjanov »samo ozadje«, temveč da je le nekoliko tendence. Da pa je Žup. nacionalistično jugoslovansko naziranje napačno razumel (namreč v zadevi Celjskih grofov in Jugosl. države), me je potrdil tudi A. Melik, katerega Vam podajam v prepisu.

Končno sodbo pa bomo lahko izrekli šele kasneje po podrobnejših študijah.

M. B. 21./IV. 27

(Na 11. in 12. strani pisma je dobesedni prepis iz: Ant. Melik: *Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev, 1919, Tiskovna zadruga, Ljubljana, I. del, stran 219—221.*)

Pismo je na nekoliko tanjšem papirju kakor prejšnja, obsega 12 rokopisnih strani, oštevilčenih z rdečim svinčnikom. Z istim svinčnikom je Benčina podčrtal nekaj naslovov in drugih besed. Pismo je brez naslova in običajnega pozdrava na koncu, najbrž gre za prilogo, ker se brez uvoda začenja z izpisom iz Gledališkega lista Župančičevih prevodov. Iz pisma je razvidno, da je o prevodih naslovljencu že prej poročal, a se rokopis ni ohranil. Cronia je bil dobro poučen o Župančičevih prevodih in jim je v svoji knjigi posvetil IX. poglavje (str. 111—120), kjer sam izreka sodbe o prevodih, navaja pa tudi slovenske kritike.

Župančičevi članki iz GL Lj.: *Za narodov blagor, Shakespearov oder, Charles Dickens 1812—1870, Pogovor o bodočnosti klasične drame pri nas, Kozarec vode in Komedija zmešnjav* so izšli tudi v Delih Otona Župančiča, IV. knjiga, Lj. 1938, uredil J. Vidmar.

Anton Funtek (1862—1932), pesnik in prevajalec, je prevedel vrsto opernih tekstov. Prim. SBL I, 194. Župančič je poleg omenjene *Mignon* (upriz. 4. III. 1921) prevedel z Nikom Štrifotom Bizetovo *Carmen* (upriz. 20. XII. 1931) in z Mirkom Poličem Massenetovega *Wertherja* (upriz. 18. III. 1939).

Omenjeni igri so uprizorili: E. Scribe: *Kozarec vode* 29. V. 1921, B. Shaw: *Androklos* in lev 27. IV. 1921.

Milan Pugelj (1883—1929), pesnik in novelist, je postal 1. nov. 1922 tajnik NG v Lj., pozneje je bil režiser, začasno je nadomeščal ravnatelja Drame. Kot tajnik je nekaj časa urejal GL.

Gustav Strniša (1887—1970), pesnik in igralec, je urejal v sezoni 1921-22 GL od št. 20—35.

Dramaturg Župančič: Ž. je bil v sezoni 1912-13 dramaturg Slov. dež. gledališča v Lj., od 1920-21 dejanski dramaturg in tajnik, od maja 1928 stvarno posle vodeči in od maja 1929 formalno imenovani upravnik SNG v Lj. do upokojitve (SGL III, 820).

Ed. Rostand: *Cyrano de Bergerac* je izšel 1923. Cronia je zapel prevodu pravi slavospev. Prim. str. 114—115.

Izrezki iz Jutra se niso ohranili.

Tiskovna zadruga je izdala osem Župančičevih prevodov Shakespeara: *Sen kresne noči* (1921), *Macbeth* (1921), *Othello* (1923), *Kar hočete* (1926), *Zimska pravljica* (1928), *Ukročena trmoglavka* (1929), *Komedija zmešnjav* (1930) in *Hamlet* (1933). Prim. Letopis SAZU III, 1950, 238—244.

Druga, izpremenjena izdaja *Beneškega trgovca* je izšla 1921, *Julija Cezarja* 1922.

Mladina je bila mesečnik, ki so ga začeli izdajati liberalni kmetijci (1924/25—1927/28). Pridružili so se jim člani Cankarjevega krožka in duša uredniškega odbora je bil Sr. Kosovel. Po njegovi smrti jo je najprej urejal B. Kreft, potem Alf. Gspan in Vin. Košak. Članek *Slovenstvo in naši kulturni delavci* je napisal v *Mladino* (1926/27, št. 4—5, 94 sl.) Vladimir Premru (1902—1949), književnik (SBL II, 494). Članek je zaradi socialnih in nacionalnih nagibov priroten proti Župančiču, razčistiti pa je hotel tudi razmerje O. Župančiča, Al. Gradnika in VI. Levstika do slovenstva in jugoslovanstva. Kratek posnetek je v Žup. ZD VI, 420—21.

Župančičeva lastna izjava v GL je Albrehtov zapis Kako je nastala Veronika.

Martin Jevnikar
Trst

NEZNANA PESEM JOŽEFA KOŠIČA IZ 1837

Gornjeseniškega župnika¹ smo doslej poznali predvsem po njegovih poučnih slovenskih spisih in po etnoloških madžarskih, ki jih je delno objavil v madžarskih časopisih Jan Čaplovič ter so seznanjali madžarske bralce, vse bolj se zanimajoče za opise ljudstev, z ljudskimi šegami in izročili, z jezikom, gospodarstvom ter omiko pisateljve rodne pokrajine.² Kot pesnika smo ga poznali po latinski odi v čast Adamu Ivanoczyju iz 1813 (samostojen tisk, Szombathely, 7 str.), po pesmih v molitvenikih, pa po Raičevi objavi pisem Fr. Šbúla (Narodni kol. in LMS 1869) o tekmovanju v zlaganju ter prevajanju pesmi med njima in J. Borovnjakom. Žal so besedila vseh treh izgubljena. Da so se vsi trije duhovniki v petdesetih letih prejšnjega stoletja temeljito ukvarjali s »kranjskim in ilirskim slovomerom« (= metriko), kot piše Šbúl 4. 8. 1858 Borovnjaku, dokazuje tudi obsežnejša Košičeva prekmurska pesem, ki smo jo našli med drugim raziskovanjem v drž. Széchényijevi knjižnici v Budimpešti. Pesmi ne moremo označiti niti za posebno dobro niti za estetskega vidika pomembno, toda jezikovno je nedvomno vredna pazljivosti, še bolj pa zaradi okoliščin, v katerih je nastala, in s tem zavoljo njenega kulturnozgodovinskega značaja.

V avgustu 1837 se je končno zdelo, da se bo uresničilo prizadevanje madžarskega domoljubnega izobraženstva in plemstva, da bi naj v Pešti delovalo v madžarskem jeziku stalno gledališče in gledališka družba. Leta 1812 odprto peštansko nemško gledališče (za odprtje mu je Beethoven zložil slovesno uverturo) z dobrim sporedom, dobrimi igralci ter prav dobrimi gostujočimi igralci je pravzaprav oviralo širjenje madžarske kulture v madžarskem glavnem mestu. Madžarska gledališka družba se ni mogla — ker ni bilo stalnega gledališča in so tako mogli najemati le občasne dvorane — stalno naseliti, čeprav so tedaj že bili dobri gledališki pisatelji, važne dramaturške in teatrološke razprave, bili pa so tudi madžarski igralci, sposobni za igranje katerekoli drame. Habsburžanom zvesta domača vlada sicer od konca dvajsetih let XIX. stol. dalje ni nasprotovala zidanju madžarskega gledališča, pa ga tudi ni podpirala, zato je moralo nastati iz javnih daril, plemiških volil, iz zbirke celotne madžarske jezikovne narodne skupnosti — in res je nastalo tako. V avgustu 1837 je bilo že vse pripravljeno za njega odpiranje. Da bi le-to naredili še bolj slovesno, je Miklós Jankovich, poznan bolj v

¹ Vilko Novak, Izbor prekmurskega slovstva. Ljubljana 1976, 74—78. Isti, Jožef Košič, prekmurski pisatelj. Razprave III SAZU, 2. razr., 1958, 233—79.

² Odlomke iz Košičevega spisa O prekmurskih Slovencih objavlja antologija A szomszédos népekkel való kapcsolataink történetéből (red. Kemény G. Gábor), Budapest 1963, 184—188.